Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 0 4 0 5 2 1 1 2

PREDPREIZKUS

SOCIOLOGIJA

Izpitna pola 2

Marec 2004 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik. Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.
Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazca za ocenjevanje).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite. Poskušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 2 prazni.

© RIC 2004

Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. DRUŽBENA NEENAKOST IN GIBLJIVOST

Vir A

Razredni sistemi se razlikujejo od vseh drugih sistemov slojevitosti po tem, da ni nobenih legalnih (pravnih) ovir za (družbeno) gibljivost ... Dejansko pa je lahko gibljivost med razredi močno otežena. Čeprav mogoče verjamemo v enakost možnosti, obstajajo mnoge okoliščine, ki posameznikom in posameznicam otežujejo predvsem gibljivost navzgor ...

(povzeto po Newman, D., M. (1997): Sociology. Exploring the Architecture of Everyday Life, Pine Forge Press, London, str. 360)

Vir B

Storitve, ki danes veljajo za sodobni sektor gospodarstva, so v nekaterih državah že leta 1913 dajale več delovnih mest kot kmetijstvo: v ZDA 43 % in 44 % v Veliki Britaniji, a le 27 % v Franciji in 22 % na Japonskem. Zdaj se številke gibljejo od 60 % na Japonskem do približno treh četrtin v ZDA. Spremenila pa se je narava teh storitev. Pred stoletjem je večina med njimi pomenila neposredne osebne storitve: z drugimi besedami službniško delo. Zdaj je večina storitev posrednih in imajo opraviti z informacijami: izobraževanje, računovodstvo, uprava, komunikacije in tako naprej.

("Življenje brez pomanjkanja?", Mladina (prevedeno iz The Economist Newspaper), št. 41, 11. oktober 1999, str. 52)

Vir C

Kasnejše raziskave so potrdile, da je bila visoka stopnja statusne neskladnosti trajna značilnost slojevitosti srednjeevropskih socialističnih družb. Statusna neskladnost je imela za sloj izobražencev pomembne posledice, saj je neskladje med visokim poklicnim ugledom in omejenim dostopom do dohodka pri pripadnikih tega sloja vzbujalo občutek, da so prikrajšani za dobrine, ki jim glede na njihov ugled legitimno pripadajo. Zato je bila statusna neskladnost za ta sloj vir nezadovoljstva in frustracij.

(Bernik, I. (1997): Dvojno odčaranje politike, FDV, Ljubljana, str. 70)

Vprašanja:

1. Kateri so poleg razrednega še drugi sistemi slojevitosti? (vir A)

(1,5 točke)

2. Razložite, po čem se ti sistemi slojevitosti razlikujejo od razrednega (glede oblikovanja statusa posameznika/posameznice; družbene gibljivosti).

(4 točke)

3. Navedite in kratko pojasnite vpliv dveh dejavnikov, ki kljub formalno zagotovljeni enakosti možnosti otežujejo gibljivost med razredi.

(2 točki)

4. Kratko pojasnite, kako so spremembe, opisane v viru B, vplivale na družbeno slojevitost v gospodarsko razvitih sodobnih družbah.

(2 točki)

5. Ljudje, zaposleni v storitvenih dejavnostih, ne predstavljajo nekega enotnega razreda (sloja). Razložite, zakaj ne.

(4 točke)

6. V viru C sta omenjeni dve razsežnosti družbene slojevitosti (po Webru). Navedite, kateri dve in katera je še tretja razsežnost družbe ne slojevitosti.

(2 točki)

7. Kratko razložite, kaj je po teoriji sociologa Ralfa Dahrendorfa ključnega pomena za razvrščanje ljudi v razrede v sodobnih družbah.

(2 točki)

2. DRUŽINA

Vir A

Mnogi sociologi so obravnavali družino kot temelj družbe. Družina tvori osnovno enoto družbene organizacije in težko si je predstavljati, kako bi lahko človeška družba delovala brez nje. Čeprav je lahko sestava družine različna, lahko takšne razlike obravnavamo kot različice istega pojava. Zato obravnavamo družino na splošno kot univerzalno družbeno institucijo, neizbežen del človeške družbe. Poleg tega velja za nekaj dobrega, tako za posameznika kot za družbo kot celoto.

(Haralambos, M., in Holborn, M. (1999): Sociologija. Teme in pogledi, DZS, Ljubljana, str. 325)

Vir B

Novi zakon daje istospolnim parom v San Franciscu pravico do poroke, ki jo mesto priznava, podobno kakor to velja za heteroseksualne pare, vendar so njihove poroke večinoma zgolj simbolične, ker jih država Kalifornija ne priznava. Samo na Havajih so sprejeli državni zakon, ki omogoča poroke istospolnih partnerjev, veljati pa bo začel leta 1998.

(Kammeyer, K. (1997): Sociology. Experiencing Changing Societies, Allyn & Bacon, ZDA, str. 374)

Vir C

Kakor trdi Rheinstein, imajo ljudje višja pričakovanja do zakonske zveze in hitreje občutijo razočaranje, kakor je bilo to v preteklosti. Brigitte in Peter Berger ugotavljata za visoko stopnjo razvez nasprotne kazalce (indikatorje) od tistih, ki jih uporabljajo običajne razlage: ljudje se ne ločujejo v tako velikem številu zato, ker zakonske zveze ne cenijo, temveč zato, ker so pričakovanja v zvezi z njo tako visoka.

(Davis, G., in Murch, M. (1997), v Giddens, A. (ur.): Sociology. Introductory Readings, Polity Press, Cambridge, str. 176 – 177)

Vprašanja

1. Opredelite družino kot primarno družbeno skupino.
(2 točki)

2. Utemeljite družino kot družbeno institucijo. Pomagajte si z virom A.
(2 točki)

3. Navedite tri pomembne spremembe v sodobnem družinskem življenju.
(1,5 točke)

4. Pojasnite Parsonsovo stališče o družini v modernih industrijskih družbah.
(2 točki)

5. Kaj lahko z vidika Parsonsove (funkcionalistične) teorije o družini sklepate o odnosu do istospolnih skupnosti (vir B)?
(2 točki)

6. Primerjajte opravljanje družinskih vlog v tradicionalni in moderni družini tako, da uporabite dve različni merili primerjave.
(4 točke)

7. Ugotovite, kateri razlog za naraščanje števila razvez je opisan v viru C.
(1 točka)

8. Navedite še dva pomembna razloga za dezorganizacijo družine in enega med njimi kratko pojasnite.
(3 točke)

3. ODKLONSKOST IN DRUŽBENI NADZOR

Vir A

... da so še pred sedemdesetimi leti v Veliki Britaniji na tisoče neporočenih deklet, ki so zanosile, poslali v popravne domove in psihiatrične bolnišnice. Zakon o duševni nezmožnosti, ki so ga sprejeli leta 1913, je lokalne oblasti pooblaščal, da so javno proglasile za nore in za nedoločen čas priprle neporočene noseče ženske, ki so bile revne, brezdomne ali zgolj »nemoralne«. Ker so povsod verjeli, da je nosečnost zunaj zakona sama po sebi znamenje duševne nenormalnosti, so določila tega zakona lahko izvajali res zelo široko in so tudi jih. Neporočene ženske iz premožnejših družin, ki so zanosile, so včasih lahko ilegalno splavile - enako kot revnejše ženske, ki pa so s tem tvegale življenje -, dejansko pa so bile izobčenke.

(Giddens, A. (2000): Preobrazba intimnosti, Založba *cf, Ljubljana, str. 83)

Vir B

Pravi, da ameriška družba kot visoko razvita civilizacija naravnost potrebuje brezdomce, saj le tako lahko kar najbolj drastično ilustrira in na šokanten, t. j. edino učinkovit način, prikaže usodo padlih angelov, usodo tistih, ki naj bi v neki mitični preteklosti obrnili hrbet krepostim dela, izobraževanja, morale in religije.

(Debeljak, A (1992): "Protislovja brezdomstva v sodobni Ameriki", Teorija in praksa 1 – 2/1992, str. 131)

Vir C

Poleg tega skozi odklanjanje zakona ali pravilnikov zlahka prepoznamo boj zoper tiste, ki jih v skladu s svojimi interesi uveljavljajo ..., zoper novi režim zakonitega izkoriščanja dela so se na začetku 19. stoletja razvili delavski ilegalizmi: od najnasilnejših, kakršno je bilo razbijanje strojev, ali najbolj trajnih, kakršno je ustanavljanje združb, do bolj vsakdanjih, kakršni so absentizem, zapuščanje dela, potepušvo, goljufije s surovinami, s količino in kakovostjo opravljenega dela. Cela vrsta ilegalizmov se je uvrstila v boje, v katerih se, kakor vemo, spopadajo hkrati z zakonom in razredom, ki je ta zakon vsilil.

(Foucault, M. (1984): Nadzorovanje in kaznovanje, DE, Ljubljana, str. 269)

Vprašanja:

1. Kratko opredelite, kaj na splošno označujemo kot odklonsko vedenje.
(1 točka)

2. Navedite različne vrste odklonskega vedenja in pojasnite razliko med njimi.
(4 točke)

3. Razložite družbeno/kulturno pogojenost dojemanja in opredeljevanja odklonskosti. Pomagajte si z virom A.
(4,5 točke)

4. Navedite in kratko pojasnite funkcijo odklonskosti (po Durkheimu), o kateri govori vir B.
(2 točki)

5. V kateri način prilagoditve strukturni napetosti bi R. Merton uvrstil brezdomce in zakaj?
(2 točki)

6. Kateri teoriji odklonskosti bi lahko pripisali trditve v viru C?
(1 točka)

7. Kratko pojasnite bistvena izhodišča te teorije (oziroma teorij). Pomagajte si z virom C.
(3 točke)

4. ZNANOST

Vir A

Znanost, oziroma znanstveno raziskovalno delo ima več ciljev. Glavni cilj znanosti je, da pomaga človeštvu, da preživi in izboljša svoje življenjske razmere in svojo ustvarjalnost … Zato je eden izmed ciljev znanosti, da opisuje stvarnost, stvarne predmete, pojave itn. Znanost v začetni fazi svojega razvoja v glavnem opravlja to funkcijo. Ko se nabere zadosti dejstvenih podatkov o predmetih in pojavih, pa so znanosti pozneje vse bolj sposobne, da razne pojave in procese znanstveno pojasnijo. Na podlagi tega pa si postopno pridobijo tudi sposobnost, da predvidevajo tok pojavov in procesov oziroma da napovejo, kdaj se bo neki dogodek zgodil. Napovedovanje je zelo pomemben cilj znanosti. Človeku omogoča, da se ogne neugodnim posledicam ali da se loti potrebnih dejanj, da usmeri svojo prakso.

(Zaječaranović, G., in drugi (1982): Znanost, Zbirka Novi vidiki, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, str. 190)

Vir B

Raziskovalci imajo različne vrednote in osebna prepričanja in to gotovo vpliva na to, kako zastavljajo vprašanja glede družbenih pojavov, ki jih raziskujejo, prav tako pa tudi na način analize zbranih podatkov. Raziskovalčeva družbena identiteta (npr. spolna, narodnostna, rasna, razredna pripadnost itd.) torej lahko pomembno vpliva na raziskovalni proces.

(Davidson, J. O., Lyder D. (1994): Methods, ..., Routledge, London, str. 223)

Vir C

Svetla akademska tradicija znanosti temelji na načelih svobodne izmenjave znanstvenih informacij, odprtosti in iskrenosti. Na področju genetskega inženiringa pa so ta načela poteptana.

(Komat, A.: "Hazarderji, ki so se odločili, da bodo igrali Boga", Delo, Sobotna priloga, 28. 9. 1996, str. 36)

Vprašanja:

1. Ugotovite, o katerih dveh funkcijah znanosti govori vir A, in eno pojasnite.
(3 točke)

2. Katera funkcija znanosti je v modernih industrijskih družbah v ospredju in zakaj?
(3 točke)

3. Naštejte štiri načela (principe) znanstvenega spoznanja.
(2 točki)

4. Ugotovite, o katerem načelu znanstvenega spoznanja govori vir B, in ga pojasnite.
(3 točke)

5. Pojasnite, zakaj je temu načelu v družboslovnih vedah včasih težko zadostiti.
(3 točke)

6. O kateri normi, ki usmerja znanstveno dejavnost (po Mertonu), govori vir C?
(1 točka)

7. Kaj je značilno za to normo in zakaj je danes pogosto kršena?
(2,5 točke)

PRAZNA STRAN